

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-6>

УДК 338.2:69

ЗМІСТОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

CONTENT CHARACTERISTICS OF ECONOMIC SAFETY OF CONSTRUCTION ENTERPRISES

Капраль Ольга Ростиславівна

доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9636-0518>**Секретар Іван Володимирович**

аспірант,

Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0742-3612>**Kapral Olha, Secretar Ivan**

Lviv Polytechnic National University

Економічна безпека будівельних підприємств є важливим чинником їхньої стабільності, конкурентоспроможності та здатності адаптуватися до змін зовнішнього середовища. У статті розглянуто основні підходи до визначення економічної безпеки та її складові: фінансову, техніко-технологічну, ринкову, юридичну та інформаційну. Проаналізовано сучасні ризики, які впливають на діяльність підприємств, зокрема економічну нестабільність, коливання ринку, правові обмеження та кіберзагрози. Особливу увагу приділено впровадженню цифрових технологій та інновацій як засобів підвищення ефективності управління та зниження виробничих витрат. Визначено ключові заходи для зміцнення економічної безпеки, серед яких стратегічне планування, диверсифікація ресурсів, автоматизація процесів та дотримання нормативних вимог. Результати дослідження можуть бути використані для розробки управлінських рішень щодо забезпечення сталого розвитку будівельних підприємств.

Ключові слова: економічна безпека, будівельні підприємства, ризики, технологічні інновації, конкурентоспроможність.

Economic security is a crucial aspect of the stability and sustainable development of construction enterprises. In the modern economic environment, companies in the construction sector face various internal and external risks that can affect their financial stability and competitiveness. These risks include market fluctuations, rising costs of construction materials and energy resources, legislative changes, and geopolitical instability. Ensuring economic security requires a comprehensive approach that includes financial stability, efficient resource management, technological innovations, legal protection, and market adaptability. One of the essential components of economic security is the adoption of technological innovations. Digital tools, automation of construction processes, and energy-efficient technologies play a vital role in optimizing production costs and improving operational efficiency. Moreover, the ability to integrate advanced technologies ensures long-term competitiveness and resilience in a rapidly changing market. At the same time, construction enterprises must enhance their market security by adapting to shifting demand, developing effective marketing strategies, and strengthening partnerships with clients and suppliers. Risk management is another critical factor in ensuring economic security. Construction companies must conduct regular financial analyses, monitor industry trends, and develop strategies to mitigate potential threats. The ability to anticipate and respond to economic uncertainties enables enterprises to maintain stability and growth even in challenging conditions. Additionally, legal security is essential, as compliance with construction regulations, labor laws, and environmental standards helps prevent financial penalties and reputational damage. Thus, ensuring the economic security of construction enterprises requires a strategic and multi-faceted approach. By integrating financial sustainability, technological innovations, risk management, and legal compliance, companies can enhance their resilience, maintain competitiveness, and achieve long-term development. Addressing these challenges effectively will allow construction enterprises to navigate economic uncertainties and secure a stable position in the market.

Keywords: Economic security, construction enterprises, risks, technological innovations, competitiveness.

Постановка проблеми. Економічна безпека будівельних підприємств є однією з ключових умов їхньої стабільної діяльності та сталого розвитку. В умовах сучасної ринкової економіки, що характеризується високим рівнем конкуренції, нестабільністю фінансових ринків, коливаннями цін на будівельні матеріали та ресурсозалежністю, питання забезпечення економічної безпеки набуває особливої актуальності.

Будівельна галузь відзначається капіталомісткістю, довготривалістю реалізації проєктів та значним рівнем ризику, пов'язаного як із внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Зокрема, внутрішні загрози можуть включати неефективне управління фінансовими потоками, недостатній контроль за витратами, дефіцит кваліфікованих кадрів та моральне старіння технічної бази. Водночас зовнішні виклики формуються під впливом макроекономічної ситуації, змін у законодавстві, нестабільності валютного курсу та коливань попиту на будівельні послуги.

Окрім того, сучасні будівельні підприємства змушені враховувати зростаючу роль цифрових технологій, що, з одного боку, відкриває нові можливості для підвищення ефективності їх діяльності, а з іншого – створює загрози, пов'язані з інформаційною безпекою та кіберзлочинністю.

Незважаючи на наявність численних досліджень у сфері економічної безпеки, питання її змістовного наповнення стосовно будівельних підприємств залишається недостатньо висвітленим. Особливості функціонування цієї галузі потребують розробки комплексного підходу до визначення змісту економічної безпеки, який враховував би специфіку ризиків, що виникають у процесі будівельної діяльності.

Отже, актуальність дослідження змістовних характеристик економічної безпеки будівельних підприємств зумовлена необхідністю розробки науково обґрунтованих підходів до її забезпечення, які сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності підприємств, мінімізації ризиків та забезпеченню їх довгострокового розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження змістовних характеристик економічної безпеки будівельних підприємств ґрунтується, насамперед, на загальному уявленні щодо сутності та змісту поняття «Економічна безпека підприємства». Результати досліджень відображають, що поняття «економічної безпеки» в суспільно-економічних

відносинах (в тому суб'єктів господарювання) стало об'єктом вивчення та управління на початку 90х років XX століття (Васильців Т. Г., 2008), пройшовши тривалий шлях адаптації до власне економічних умов (Зіненко К. А., Кобєлева Т. О., 2022).

У вузькому значенні під економічною безпекою підприємств розглядається як здатність підприємства протистояти загрозам, зумовлених негативним впливом чинників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища (Ткачук Г. Ю., 2014, Денисенко М. П., Бреус С. В., 2022). Ширше тлумачення економічної безпеки підприємства пов'язано із врахуванням цілей стратегічного розвитку, інтересів всіх учасників діяльності бізнесу, тощо. Зокрема, Козаченко Г. В., Пономарьов В. П. та Ляшенко О. М. визначають економічну безпеку як міру гармонізації в часі й просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства (Козаченко Г. В., Пономарьов В. П. & Ляшенко О. М., 2003).

Цінним є комплексне дослідження Т. Г. Васильціва, який, зокрема, на макрорівні ієрархії управління визначає «Елементи «життєздатності» первинної ланки: фінансова стійкість та незалежність; конкурентоспроможність; ефективність управління, правового захисту; захист інформаційного середовища; безпека персоналу, майна та комерційних інтересів», визначаючи таким чином основні елементи економічної безпеки та фактори впливу (Васильців Т. Г., 2008, с. 15).

Таким чином, визначаємо відсутність єдиного підходу щодо характеристики сутності та змісту економічної безпеки підприємства, яка б могла стати основою для дослідження змістовного наповнення економічної безпеки будівельних підприємств.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відсутність єдиного понятійного апарату, недостатня вивченість проблеми зміцнення економічної безпеки підприємства як основної, первинної ланки економіки значно перешкоджають формуванню повноцінної теоретичної, а в подальшому прикладної бази дослідження проблематики економічної безпеки у науковій думці. Це також в значній мірі впливає на формування комплексного підходу до визначення сутності, характеристики значення та складу економічної безпеки будівельних підприємств, яке повинно ґрунтуватися на існуючих загальнотеоретичних концепціях.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення змістовних характеристик економічної безпеки будівельних підприємств, а також виявлення ключових загроз і чинників, що впливають на її забезпечення. Особливу увагу буде приділено ролі цифрових технологій та інновацій у зміцненні економічної стійкості підприємств галузі. Результати дослідження сприятимуть розробці практичних рекомендацій для підвищення рівня економічної безпеки будівельних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Компаративний аналіз існуючих підходів до визначення сутності економічної безпеки будівельних підприємств відображає існування різноманітних точок зору щодо досліджуваного явища. Зокрема, Богдан Н. М. розглядає економічну безпеку будівельних підприємств як «Реалізація будівельної продукції будівельними підприємствами в процесі їх ефективної взаємодії із підприємствами сумісних галузей комплексу» (Богдан Н. М., 2012). Пірятінська І. В. розглядає економічну безпеку будівельних підприємств як «Один із аспектів характеристики підприємства, що відображає його здатність нормально функціонувати для досягнення своїх цілей за умови протистояння можливому впливу загроз зовнішнього та внутрішнього середовища. Під нормальним доцільно розуміти таке функціонування підприємства, яке в існуючих умовах забезпечує досягнення поставлених цілей» (Пірятінська І. В., 2012). Дещо подібний функціональний підхід, який відображає врахування інтересів зацікавлених сторін, в своїх дослідженнях демонструють Пушкар Т. А і Дяченко Т. С.: «Створення таких умов їх функціонування, при яких забезпечено достатній рівень економічної безпеки, який надає можливість реалізовувати економічні інтереси і створювати певний запас міцності для реалізації в подальшому економічних інтересів підприємств і обумовлюється технологією будівельного виробництва, його сезонністю, наявністю різноманітності об'єктів будівництва, можливими джерелами фінансування, розгалуженістю видів діяльності підприємств будівельної галузі, а також формуванням інституційного середовища здійснення діяльності у сфері будівництва» (Пушкар Т. А., Дяченко Т. С., 2013).

Ототожнюючи економічну безпеку з потенціалом будівельного підприємства, В. М. Андрієнко розглядає економічну безпеку як «Стан ресурсів будівельного підпри-

ємства, що дозволяє продовжувати свою господарську діяльність не зважаючи на ймовірність негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз на її фінансові результати» (Андрієнко В.М., 2014, с. 122).

Найпопулярнішим є підхід, при якому враховується факторна залежність функціонування підприємства. Так, О. В. Федосова та С. А. Теренчук розглядають економічну безпеку будівельного підприємства як «Стан захищеності підприємства від небажаних впливів зовнішнього і внутрішнього характеру з максимально ефективним використанням ресурсів підприємства» (О. В. Федосова, С. А. Теренчук, 2011). Подібну точку зору демонструє Т. А. Федотова: «Сукупність умов та факторів, котрі забезпечують здатність протистояти несприятливим зовнішнім та внутрішнім впливам можливість збереження й забезпечення стійкості підприємства у різноманітних умовах, здатність до подальшого розвитку» (Федотова Т. А., 2012). Такий підхід не позбавлений раціональності, оскільки можливість запобігати та протистояти ризикам і негативному впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища є визначальним в характеристиці економічної безпеки підприємства, проте не єдиним.

Більш комплексно, з врахуванням інтересів зацікавлених сторін, економічну безпеку будівельних підприємств визначають К. А. Зіненко та Т. О. Кобелева: «стан захищеності підприємства що забезпечує стійке функціонування та досягання цілей підприємства в поточній діяльності та його розвиток у перспективі з урахуванням інтересів та взаємодії зацікавлених сторін» (Зіненко К. А., Кобелева Т. О., 2022).

Економічна безпека будівельних підприємств є комплексною системою, яка забезпечує їх стійкість, конкурентоспроможність та здатність адаптуватися до змінних умов зовнішнього середовища. В умовах сучасного ринку будівельні підприємства стикаються з численними ризиками, що можуть впливати на їх діяльність. Сукупність факторів, які можуть чинити негативний вплив та ризиків функціонування будівельного підприємства, широко досліджено багатьма вченими. Ми схилиємось до найбільш повного переліку загроз, які існували завжди в будівельній галузі та доповнилися в умовах воєнного стану, запропонованого О. В. Кобою: «посилення економічної невизначеності через ведення бойових дій; погіршення умов роботи через зупинку та/або фізичного знищення підприємств;

руйнування інфраструктури; зменшення кількості економічно активного населення, залученого до створення доданої вартості; зменшення попиту в регіонах ведення бойових дій та прилеглих до них територій через відтік населення; фізичної неможливості ведення бізнесу на території бойових дій; порушення логістичних ланцюжків; прискорення темпів інфляції та зростання цін виробників; розбалансування фінансової системи; посилення кіберзагроз для економіки; пошкодження техніки, об'єкта будівництва; псування товарно-матеріальних цінностей, що зберігаються безпосередньо на будівельних майданчиках; зниження якості виконуваних робіт, рівня керованості процесом будівництва на віддалених об'єктах; зростання транспортних ризиків тощо» (Коба О. В., 2022).

Розуміння основних складових економічної безпеки дозволяє забезпечити не лише стабільний розвиток підприємств, але й їх довгострокову ефективність.

Одним із ключових складових економічної безпеки є фінансова стабільність. Для будівельних підприємств це означає наявність достатнього капіталу для реалізації проектів, контроль за витратами та ефективне управління фінансовими потоками. Зокрема, важливим є правильне планування бюджету, контроль за використанням ресурсів та уникнення надмірної заборгованості.

Другим важливим елементом є забезпечення ресурсної бази. Будівельна галузь значною мірою залежить від матеріалів, обладнання та людських ресурсів. Економічна безпека передбачає, що підприємство має стабільні джерела постачання матеріалів, сучасне обладнання для виконання робіт та висококваліфікований персонал. Недостатність будь-якого з цих елементів може значно знизити ефективність діяльності та призвести до втрати конкурентних переваг.

Техніко-технологічна безпека будівельних підприємств визначає їхню здатність використовувати сучасні технології, матеріали та обладнання для забезпечення ефективного виробничого процесу. Вона передбачає впровадження інноваційних рішень, автоматизацію будівельних робіт, застосування енергоефективних технологій і контроль якості будівництва. Високий рівень техніко-технологічної безпеки дозволяє підприємству підвищувати продуктивність, зменшувати витрати та мінімізувати ризики техногенних аварій. Важливим аспектом є модернізація обладнання та підготовка кваліфікованих спеціалістів,

здатних працювати з новітніми технологіями. Таким чином, техніко-технологічна безпека є основою довгострокової конкурентоспроможності підприємства в умовах динамічного ринку.

Ринкова безпека будівельних підприємств визначає їхню здатність зберігати та розширювати свої позиції на ринку, адаптуючись до змін попиту та конкуренції. Вона включає аналіз ринкових тенденцій, оцінку конкурентного середовища, вибір ефективних стратегій маркетингу та управління репутацією компанії. Важливим елементом є налагодження стабільних відносин із замовниками, постачальниками та партнерами, що забезпечує підприємству сталість у виконанні контрактів. Впровадження сучасних методів просування послуг, участь у державних тендерах та міжнародних проєктах сприяє підвищенню ринкової безпеки. Гнучкість у прийнятті рішень і стратегічне планування дозволяють підприємству мінімізувати ризики та посилювати свої конкурентні переваги.

Юридична складова економічної безпеки також відіграє важливу роль. Будівельні підприємства повинні дотримуватися всіх вимог законодавства, зокрема щодо будівельних норм, правил охорони праці та екологічних стандартів. Недотримання цих вимог може призвести до штрафів, зупинки діяльності або навіть втрати репутації.

Важливим аспектом є застосування сучасних технологій та інновацій у будівництві. Використання цифрових інструментів, автоматизація процесів, впровадження енергоефективних технологій сприяють підвищенню ефективності роботи та зниженню виробничих витрат. Інформаційна безпека набуває особливого значення у зв'язку з активним використанням електронних систем управління, баз даних та онлайн-комунікацій. Захист конфіденційної інформації, запобігання кіберзагрозам та забезпечення безперебійного функціонування ІТ-інфраструктури стають пріоритетами для підприємств галузі.

Отже, економічна безпека будівельних підприємств – це багатогранна система, яка об'єднує фінансові, ресурсні, техніко-технологічні, ринкові, юридичні та інформаційні аспекти. Її забезпечення вимагає комплексного підходу, стратегічного планування та впровадження ефективних механізмів управління. Тільки за умови врахування всіх цих елементів будівельне підприємство може бути успішним і конкурентоспроможним на ринку.

Висновки. Для забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств необхідно впроваджувати системний підхід, що враховує всі можливі ризики та ключові складові. По-перше, важливо підтримувати фінансову стабільність через ефективне управління витратами, диверсифікацію джерел фінансування та стратегічне планування бюджетів. По-друге, необхідно підвищувати техніко-технологічний рівень підприємств шляхом впровадження інноваційних рішень, автоматизації процесів та модернізації обладнання. По-третє, слід зміцнювати ринкову позицію,

аналізуючи тенденції, адаптуючи маркетингові стратегії та налагоджуючи стабільні партнерські відносини. Важливими також є юридична захищеність, дотримання нормативно-правових вимог та забезпечення інформаційної безпеки. Лише комплексне поєднання цих заходів дозволить будівельним підприємствам мінімізувати загрози, підвищити стійкість та забезпечити успішний розвиток у довгостроковій перспективі. Напрями подальших досліджень полягають у формуванні комплексного підходу до управління економічною безпекою будівельних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Васильців, Т. Г. (2008). Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. Львів. Арал. 384 с.
2. Зіненко, К. А., Кобелєва, Т. О. (2022). Економічна безпека підприємства: методологічна сутність та складові формування. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут"(економічні науки)*, (4), 9–16.
3. Ткачук, Г. Ю. (2014). Підходи до сутнісного наповнення категорії «безпека». *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки*, (2) 68, 178–184.
4. Денисенко, М. П., & Бреус, С. В. (2022). Дефініція «економічна безпека» та її розв'язок в сучасних умовах господарювання. *Theoretical foundations in Economics and Management*, 147–154. Retrieved from <https://isg-konf.com/uk/theoretical-foundations-in-economics-and-management/>
5. Козаченко, Г. В., Пономарьов, В. П., & Ляшенко, О. М. (2003). *Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення*. Київ: Лібра.
6. Богдан, Н. М. (2012). Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємств будівельного комплексу в процесі взаємодії із зовнішнім середовищем. *Ефективна економіка*, (10). Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1434>
7. Пірятінська, І. В. (2012). Систематизація підходів до оцінки економічної безпеки будівельних підприємств. *Науково-технічний збірник*, (106), 266–271.
8. Пушкар, Т. А., & Дяченко, К. С. (2013). Особливості економічної безпеки підприємств будівельної галузі. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*, (2), 134–139. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/pirpr_2013_2_28
9. Андрієнко, В. М. (2014). Сучасні підходи до формування системи економічної безпеки вітчизняних будівельних підприємств. *Вчені записки університету «КРОК». Серія: Економіка*, (37), 119–126. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_20
10. Федосова, О. В., Молодід, О. О., & Теренчук, С. А. (2011). Визначення рівня економічної безпеки будівельного підприємства на основі економетричних моделей. *Управління розвитком складних систем*, (5), 117–119.
11. Федотова, Т. А., & Дмитренко, Е. Е. (2012). Економічна безпека як прояв національних економічних інтересів України. *Економічний часопис-XXI*, 9–18.

REFERENCES:

1. Vasylytsiv, T. H. (2008). *Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia* [Economic security of entrepreneurship in Ukraine: Strategy and strengthening mechanisms]. Lviv: Aral. (in Ukrainian)
2. Zinenko, K. A., & Kobieleva, T. O. (2022). *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: metodolohichna sutnist ta skladovi formuvannia* [Economic security of an enterprise: Methodological essence and formation components]. *Visnyk Natsionalnogo tekhnichnogo universytetu "Kharkivskiy politekhnichnyi instytut" (Ekonomichni nauky)*, (4), 9–16. (in Ukrainian)
3. Tkachuk, H. Yu. (2014). *Pidkhody do sutnisnogo napovnennia katehorii «bezpeka»* [Approaches to the essential content of the "security" category]. *Visnyk ZhDTU. Serii: Ekonomichni nauky*, (2) 68, 178–184. (in Ukrainian)

4. Denysenko, M. P., & Breus, S. V. (2022). *Definitsiia «ekonomichna bezpeka» ta yii rozvii v suchasnykh umovakh hospodariuvannia* [Definition of "economic security" and its development in modern economic conditions]. *Theoretical foundations in Economics and Management*, 147–154. Retrieved from <https://isg-konf.com/uk/theoretical-foundations-in-economics-and-management/> (in Ukrainian)
5. Kozachenko, H. V., Ponomarov, V. P., & Liashenko, O. M. (2003). *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: сутnist ta mekhanizm zabezpechennia* [Economic security of an enterprise: Essence and ensuring mechanism]. Kyiv: Libra. (in Ukrainian)
6. Bohdan, N. M. (2012). *Teoretychni aspekty zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv budivelnoho kompleksu v protsesi vzaiemodii iz zovnishnim seredovyschem* [Theoretical aspects of ensuring economic security of construction enterprises in the process of interaction with the external environment]. *Efektivna ekonomika*, (10). Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1434> (in Ukrainian)
7. Piriatska, I. V. (2012). *Systematyzatsiia pidkhodiv do otsinky ekonomichnoi bezpeky budivelnykh pidpriemstv* [Systematization of approaches to assessing the economic security of construction enterprises]. *Nauko-vo-tekhnichnyi zbirnyk*, (106), 266–271. (in Ukrainian)
8. Pushkar, T. A., & Diachenko, K. S. (2013). *Osoblyvosti ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv budivelnoi haluzi* [Features of economic security of enterprises in the construction industry]. *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva*, (2), 134–139. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2013_2_28 (in Ukrainian)
9. Andriienko, V. M. (2014). *Suchasni pidkhody do formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky vitchyznianskykh budivelnykh pidpriemstv* [Modern approaches to the formation of the economic security system of domestic construction enterprises]. *Vcheni zapysky universytetu «KROK». Seriia: Ekonomika*, (37), 119–126. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_20 (in Ukrainian)
10. Fedosova, O. V., Molodid, O. O., & Terenchuk, S. A. (2011). *Vyznachennia rivnia ekonomichnoi bezpeky budivelnoho pidpriemstva na osnovi ekonometrychnykh modelei* [Determining the level of economic security of a construction enterprise based on econometric models]. *Upravlinnia rozvytkom skladnykh system*, (5), 117–119. (in Ukrainian)
11. Fedotova, T. A., & Dmytrenko, E. E. (2012). *Ekonomichna bezpeka yak proiav natsionalnykh ekonomichnykh interesiv Ukrainy* [Economic security as a manifestation of Ukraine's national economic interests]. *Ekonomichnyi chasopys-XXI*, 9–18. (in Ukrainian)